

ВІДГУК

офіційного опонента на дисертацію Ганусин Олени Богданівни
«Повсякденне життя української інтелігенції Галичини
в другій половині ХІХ – на початку ХХ століття»,
подану на здобуття наукового ступеня кандидата історичних наук
за спеціальністю 07.00.01 – історія України

Дисертаційна робота Ганусин Олени Богданівни присвячена актуальній та малодослідженій проблемі національної інтелігенції. Силою історичних обставин роль цієї соціальної верстви для українського суспільства, особливо наприкінці ХІХ – на початку ХХ ст., була набагато важливішою, порівняно з іншими європейськими народами. Інтелігенція була не тільки інтелектуальним потенціалом нації, дуже часто, за умов недорозвиненості соціальної структури тогочасного суспільства, вона виконувала функції економічної, політичної і культурної еліти, генерувала й прищеплювала широким масам населення національну ідею. Однак упродовж тривалого часу українська історіографія не приділяла належної уваги вивченню цієї соціальної верстви. Лише в останні роки з'являється помітне поживлення інтересу науковців до історії інтелігенції¹.

Ганусин О.Б. у своєму дисертаційному дослідженні спробувала сконструювати колективний образ української інтелігенції у Галичині через призму її повсякденного життя: приватного, публічного, корпоративного просторів. На основі аналізу значного масиву епістолярних та мемуарних джерел дисертантка запропонувала «погляд з середини» на цю соціальну верству: її світоглядні саморефлексії, поведінкові моделі, еволюцію самоідентифікації під впливом зовнішніх чинників (зокрема модернізаційних перетворень, вимог соціуму), аксіологічний, соціальний та духовний виміри буття інтелігенції. Такий підхід дав можливість критично поглянути на попередні інтерпретації цієї соціальної групи в історіографії, скоригувати дещо ідеальний образ інтелігенції. У роботі Ганусин О.Б. інтелігент – це

26 10 1055 18

особистість, що, з одного боку, покликана бути лідером, генератором суспільних змін, до якої висувують дуже високі соціальні очікування, а з іншого – це індивідуальність з її думками, переконаннями, мріями, переживаннями, прагненнями, успіхами і невдачами, яка часто є лише заручником історичних подій.

Структура дисертаційного дослідження добре продумана, логічно вмотивована, що дозволяє розглянути цілий комплекс завдань у їх взаємозалежності і співвідношенні. Авторка чітко сформулювала актуальність, мету і завдання, методологію і наукову новизну роботи, визначила науково-практичне значення одержаних результатів.

Дисертація побудована на основі широкого комплексу історіографічних і джерельних матеріалів (846 позицій). Значна частина документальних джерел введена до наукового обігу вперше. Серед використаних архівних джерел – архівні фонди родин Барвінських, Глинських, Грушкевичів, Заклинських, особові фонди – Мелітона Бучинського, Володимира Герасимовича, Антона Петрушевича, Тіта Рєваковича, Анатолія Вахнянина, Володимира Левицького, Володимира Охримовича, Семена Горука тощо. Це дозволило дисертантці не потрапити у поле вже раніше висловлених суджень, а сміливо формувати власну наукову позицію. Втім слід наголосити, що при цьому Тамарою О.Б. намагасться зберегти наукову об'єктивність.

У дисертаційному дослідженні значну увагу приділено інтерпретації самого поняття «українська інтелігенція». Цей термін пройшов певну еволюцію у зарубіжній і вітчизняній історіографії, неодноразово під впливом історичних обставин піддавався політизації, міфологізації й стереотипізації. Як наслідок, у сучасній науковій термінології наявний плуралізм інтерпретацій та багатофункціональність поняття «інтелігенція». Детальний аналіз різних підходів до тлумачення цього терміну, з урахуванням при цьому хронологічних, територіально-географічних та культурно-історичних обставин, дав можливість дисертантці визначити базові критерії і засадничі

принципи для характеристики української інтелігенції, а також виокремити функціонально-станові ознаки даної соціальної групи.

Імпонує і міждисциплінарний характер дисертаційного дослідження. Ганусин О.Б. дуже вдало поєднала використання інструментарію історії повсякдення, соціальної та локальної історії, а також методологічних підходів з різних дисциплін: соціальної та культурної антропології, етнології, соціології, психології. Використання системно-структурного підходу до вивчення джерел, біографічного методу, методів історичного та гендерного аналізу й синтезу, дискурс і контент-аналізу дозволило розкрити досліджувану тему цілісно й багатогранно. Авторка дотримується наукової концептуальності, аргументування власних думок супроводжує великою кількістю цитат. Робота включає ґрунтовні висновки.

Ганусин О.Б. зуміла узагальнити існуючі знання в області вивчення проблеми, на основі цього – дослідити повсякдення інтелігенції не лише через призму її матеріально-вобутового життя, а як складну систему життєвих обставин, приватних і професійних відносин, у яких перебували представники цієї соціальної верстви. Значну увагу дисертантка звернула на аналіз об'єктивних і суб'єктивних факторів, що впливали на формування й визначали життєвий уклад української інтелігенції під австрійською і аличини. Дуже вдало вона показала відмінності у приватному і публічному дискурсі сприйняття і трактування інтелігентами питань, пов'язаних із політичним характером краю, зокрема проблему співіснування українців і поляків.

Позитивна риса дисертаційної роботи – акцент на дослідженні світоглядних уявлень інтелігентів про себе. Зокрема авторка детально проаналізувала співвідношення суспільних вимог, очікувань до цієї соціальної групи, певного Я-образу, ідеалу, що штучно нав'язувався інтелігентам як зразок для наслідування, з їхніми реальними потребами, уявленнями, мріями і можливостями. Водночас Ганусин О.Б. розкрила реальні дилеми й труднощі, які виникали внаслідок поєднання професійних

амбіцій, сімейних інтересів, громадських обов'язків, національно-патріотичних устремлінь.

Окрім публічної сфери, у дисертації значну увагу зосереджено на розкритті практики приватно-інтимного життя інтелігенції, визначенні ролі дому і сім'ї в системі цінностей даної соціальної верстви. Ця сфера чітко відмежовувалась від публічного простору і була тим середовищем, де інтелігенти, відкинувши нав'язані соціумом стереотипи, могли проявляти свою «справжність» – не приховувати істинні почуття (біль, страждання, ненависть, заздрість, радість, кохання), виконувати ролі, що певною мірою навіть суперечили їхньому соціальному статусу – люблячих чоловіка/дружини, батька/матері, сина/доньки тощо. Водночас акцентовано увагу на проблемі взаємин між поколіннями («батьки» і «діти»), особливо труднощах і непорозуміннях, що виникали на ґрунті консервативності, неприйнятті нових ідей, думок, віянь. Авторка підкреслила важливість у приватних практиках і товариського життя, яке дозволяло реалізувати одну із базових соціальних потреб людини – потребу в повазі і визнанні.

Ознайомлення зі структурою та змістом роботи дає підстави стверджувати, що дисертація Гагуси О.Б. концептуально цілісна, побудована на ґрунтовному використанні джерел дослідження. Дисертації вдалося заповнити певні прогалини в історіографії проблеми. А запропонована структура роботи дозволила максимально повно використати весь фактичний матеріал, накопичений у результаті архівних пошуків та аналітичної обробки літератури.

Разом з тим доцільно вказати на низку критичних зауважень до роботи:

1. Поза увагою дослідниці залишився великий комплекс опублікованих епістолярних і мемуарних джерел про життя і діяльність двох знакових постатей української інтелігенції – Івана Франка та Михайла Грушевського. У цих матеріалах дуже скрупульозно представлено саме їх повсякденне життя: дім, сім'ю, товариські стосунки, матеріальне становище, дозвілля.

Тож у подальшому, наприклад, при підготовці монографії, хотілося б побачити результати опрацювання даного комплексу джерел.

2. Аналізуючи гімназійні та студентські середовища як осередки формування інтелігенції, авторка розкриває вплив на становлення зазначеної соціальної верстви лише неформальних (таємних) об'єднань учнівської молоді, практично не торкаючись діяльності у даному руслі формальних організацій (різноманітних гімназійних гуртків, товариств «Січ», «П'яст», у яких гуртувались учні, а також об'єднань студентства «Академічний кружок», «Дружній лихвар» («Академічне братство»), «Ватра», «Академічна громада», «Український студентський союз»).

3. При аналізі професійної діяльності інтелігенції доцільно звернути увагу й на творення у її середовищі наприкінці ХІХ - на початку ХХ ст. перших професійних організацій – Українського педагогічного товариства, «Взаємної помочі галицьких і буковинських учителів і учительою», Товариства українсько-руських правників, Українського лікарського товариства та ін., членство у яких було невід'ємною складовою фазової самореалізації та товариських відносин інтелігенції.

4. В останньому розділі дисертації при висвітленні відпочинкових тенденцій у повсякденному житті досліджуваної соціальної групи увагу зосереджено здебільшого на характеристиках дозвілля жителів міст. Сільська інтелігенція залишилась поза увагою Ганусин О.Б. На нашу думку, варто було б це питання вивчити ґрунтовніше і здійснити порівняльний аналіз основних видів і способів відпочинку інтелігенції у місті і у селі.

Проте зазначені зауваження суттєво не впливають на кінцеві результати дослідження та отримані авторські висновки.

Робота Ганусин О.Б. є цілісним і завершеним у сучасній українській історіографії дослідженням. Дисертація відповідає вимогам п. п. 9, 11, 12, 13 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України № 567 від 24.07.2013 р. (зі змінами, внесеними згідно з постановами Кабінету Міністрів України № 656 від 19.08.2015 р.,

№ 1159 від 30.12.2015 р. та № 567 від 27.07.2016 р.), а її авторка заслуговує присудження наукового ступеня кандидата історичних наук за спеціальністю 07.00.01 – історія України.

Кандидат історичних наук, доцент,

старший науковий співробітник

відділу нової історії України

Інституту українознавства

ім. І. Крип'якевича НАН України

Мисак Н.Ф.

Інститут українознавства
ім. І. Крип'якевича
НАН України.
Місце: М. Київ, вул. ...
Засвідчено:
Ім'я: Мисак Н.Ф.
... 2016 р.